

FORORD

ADAM HYLLESTED

“Dansk i verden” er dobbelttydigt. “Dansk” kan være et substantiv og sigte til det danske sprog, men det kan også opfattes som et adjektiv og dermed “det at være dansk i verden”. Modersmåls-Selskabets årbog 2009 handler om begge dele.

Nogle af årbogens bidrag omhandler det danske sprogs politiske status i det pågældende land, mens andre lægger hovedvægten på dets historiske rolle; atter andre omhandler dansk sprog som kulturbærer, bl.a. gennem litteraturen; og endelig tager flere af bidragene afsæt i personlige opfattelser af det danske sprog eller udlændinges motivationer for at have stiftet bekendtskab med det.

Her er bidrag om dansk i det helt nære udland, områder der engang var danske eller stadig delvis er det (Skåne, Grønland), vores nabolande (Sverige, Norge, Tyskland), andre dele af Vesteuropa (Holland, Frankrig, Italien), Østeuropa (Litauen), Nordatlanten (Grønland), andre verdensdele (USA, Israel) og det internationale samfund (EU).

DANSK - ET LILLE SPROG?

De fleste opfatter nok dansk som et af verdens mindre sprog. Målt i antal talere er dansk imidlertid et af de største, nemlig nr. ca. 100 ud af mellem de 6000 og 7000 sprog, der findes i verden. Dansk er et nationalsprog og oven i købet et af de få, der har officiel status i flere lande. I selve Danmark, på Færøerne og i EU er det officielt sprog, og det er anerkendt som mindretals-

sprog i Tyskland (Slesvig-Holsten). Grønland har stadig dansk som første fremmedsprog. Islænderne skal lære et skandinavisk sprog, men kan nu vælge mellem dansk, svensk og norsk. I bl.a. Argentina, USA, Canada og Australien findes stadig dansk-talende udvandrersamfund. Især i andre dele af Norden og EU bor og arbejder et stigende antal udlandsdanskere. Og i forbindelse med den helt aktuelle integration over Øresund er mange tusinde danskere blevet bosat i det Skåne, der engang var dansk.

Men det danske sprogs indflydelse holder ikke op her: De skandinaviske sprog er i vekslende grad gensidigt forståelige, og i mange sammenhænge kommunikerer skandinaver nogenlunde ubesværet på hver sit modersmål. I Skåne, hvor visse af dialekterne stadig bærer præg af den danske fortid, forstår man uden problemer sproget i Øresundsregionens metropol, København. Det mest udbredte af de norske skriftsprog, bokmål, er historisk set udviklet af det danske. Længere tilbage i historien øvede dansk en betydelig indflydelse på udviklingen af det engelske sprog; mange låneord samt stednavne i Storbritannien og Irland vidner den dag i dag om dansk indflydelse – ganske vist på et tidspunkt, hvor sproget i Danmark ikke var væsensforskelligt fra det, der blev talt i andre dele af Skandinavien.

Tilbage til nutiden: I så forskellige lande som Bulgarien, Canada, Estland og Japan kan man vælge at læse dansk som hovedfag, og mange udenlandske studerende tager hvert år på studieophold i Danmark; det gælder både danskstuderende, der som en del af deres uddannelse forventes at tage hertil for at forbedre og udvikle deres sprogkundskaber, og studerende på helt andre fag, som af meget forskellige årsager vælger netop Danmark som mål for et udlandsophold. Dansk sprog øver en indirekte indflydelse i verden gennem oversættelser af dansk litteratur. I Norge kan man endda opleve, at fx rejsebøger sælges på

dansk – den omvendte situation, at bøger på norsk skulle kunne sælges i Danmark, synes utænkelig.

NÅR UDLANDET HAR EN HOLDNING TIL DE DANSKE ORD

Vi kan en gang imellem endda opleve, at man i udlandet kan gå lidenskabeligt op i bestemte ord og betegnelser på det danske sprog. Grønlændere og islændinge foretrækker generelt, at vi på dansk bruger forholdsordet *i* i stedet for *på*, når vi taler om deres land: *i Grønland*, *i Island* i stedet for *på Grønland*, *på Island* – det første signalerer, at man taler om et selvstændigt land og ikke bare en ø. Der er dog en tendens til på dansk at bruge *på* om nationer, der samtidig er øer eller øgrupper, uanset om de er selvstændige stater eller ej: *på Færøerne*, *på Filippinerne*, *på Cuba*, *på Samoa*. Endog forekommer *på Haiti*, selvom Haiti kun udgør halvdelen af en ø.

Et andet eksempel: I Holland foretrækker man fra officielt hold, at andre sprog anvender betegnelserne *Nederland* og *nederlandsk* i stedet for *Holland* og *hollandsk*, og sagen tages meget alvorligt – den er blevet behandlet på højeste politiske plan i parlamentet. Det, der generer, er bl.a., at navnet *Holland* oprindeligt kun er navnet på del af landet. Senere er termen blevet overført til at betegne hele landet – og især på dansk, hvor den tilfældigvis dominerer endnu mere end fx på engelsk og norsk. Hollænderne anvender dog ofte selv *Holland* om hele landet, fx i forbindelse med sport og gastronomi.

Endnu mere bemærkelsesværdig, om end mindre kendt, er striden om navnet *Kirgisistan*. Dansk Sprognævn anbefaler dette som officielt navn på det centralasiatiske land, hvor danske nødhjælpsorganisationer i en årrække har haft et stort engagement. Men i selve landet foretrækker man, at vi på dansk bruger *Kirgistan*, altså uden et ekstra *-is-*, fordi det ligner det lokale

navn mere og dermed opfattes som mindre sovjetiskpræget og mere respektfuldt. *Kirgistan* er imidlertid fremmed for danske orddannelsesprincipper; vi danner ord på *-istan* ved tilføjelse til ordets stamme som i fx *Langtbort-istan*. En *afghan-er* bor i *Afghan-istan*, en *usbek-er* i *Usbek-istan* og en *kirgis-er* derfor også i *Kirgis-istan* (særlige forhold spiller ind ved *Kasakhstan*, hvor trykket og udtalen afslører, at vi har lånt hele navnet). I Sovjetperioden og kort efter selvstændigheden kaldte medierne i øvrigt området for *Kirgisien*, som Hans Scherfig også brugte i sin bog fra 1963 om en rejse til republikken.

FREMTIDEN

Situationen er dog langtfra entydig. I takt med den overførslen af selvstændighed til Grønland og Færøerne træder det danske sprogs betydning i Nordatlanten gradvis i baggrunden. Med det grønlandske selvstyre, der blev indført i 2009, forsvandt det danske sprogs officielle status. Islændinge skulle engang lære dansk, og mange gør det stadig, men det er ikke længere obligatorisk. Og da de overlevelsedygtige sprog på længere sigt ser ud til at være nationalsprogene, lover det måske nok godt for dansk i Danmark, men mindre godt for dansk i Tyskland, også selvom den aktuelle situation ikke nødvendigvis tyder på det. Historisk set har de oversøiske udvandrersamfund i Nord- og Sydamerika samt Australien højt bevaret det danske sprog gennem et par generationer – i Argentina har det dog vist sig mere overlevelsedygtigt end andre steder. De mindre sprog i EU beholder måske nok deres officielle status, men hvad denne status i fremtiden vil bestå i, er et andet spørgsmål. Særligt fokus er der i disse år på det danske sprogs vigende placering på de højere uddannelsesinstitutioner og i større virksomheder. Endelig udvikler dansk, svensk og norsk sig i kraft af deres stilling som nationalsprog væk

fra hinanden – en sådan udvikling har som regel i sidste ende ført til, at de pågældende sprog bliver gensidigt uforståelige.

Er der grund til at være optimist på det danske sprogs vegne? Svaret synes afhængigt af, hvad man mener med spørgsmålet, og hvilke områder man lægger vægten på. Sammenligner man generelt med andre sprog i verden og deres situation, ligner svaret dog et klart ja.

Redaktionen håber, at læseren af årbogen 2009 vil opleve nye og ukendte sider af modersmålets rolle i det nære og fjerne udland. Dansk er måske ikke et verdenssprog, men vi kan stadig istemme med H.C. Andersen: *Et lille land – og dog så vidt om Jorden / end høres danskens sang og mejselslag.*

